

Насиживание начинается после откладки первого яйца и продолжается около 34 суток. Насиживает кладку только самка. На гнезде она ведет себя не очень осторожно, слетает с него за 3–7 м, реже — 1,5–2 м, от приближающейся опасности. Слетев с гнезда, птица держится неподалеку от него. Обычно она летает кругами на небольшой высоте, иногда присаживается на верхушку куста. Убедившись, что опасность миновала, самка сразу же возвращается на кладку.

Птенцы появляются в конце первой - начале второй декады июня, лишь в 1986 и 1990 гг. вылупление их отмечено соответственно 30.05 и 27.05 (с. Ивот). Средний размер выводка — 4,4 птенца ($n = 19$). В возрасте 3 недель молодые луни уже частично оперены и в случае опасности покидают гнездо, затаиваясь в зарослях. В возрасте 50–55 дней они поднимаются на крыло. Выводок еще около 2 недель держится на гнездовом участке. Нераспавшиеся семьи встречаются иногда до второй половины октября.

Осенний пролет болотных луней идет до ноября. Самая поздняя встреча одиночного самца — 12.11.1990 г. у п. Воронеж.

*Украина (Ukraine), 245110, Сумская обл., г. Шостка,
ул. Рабочая, 2, кв. 59. В.Т. Афанасьев.*

УСПІШНІСТЬ РОЗМНОЖЕННЯ ВЕЛИКОЇ СИНІЦІ У МІСЬКИХ ТА ПРИМІСЬКИХ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Л.М. Містрякова

Breeding success of the Great Tit in urban and suburban green plantations of the central forest-steppe in Ukraine. - L.M. Mistryukova. - Avifauna of Ukraine. 1. 1998. - Data were collected in 8 towns of Cherkasy, Vinnitsa and Kyiv regions in 1993-1995. Results of research are given in the Table. Breeding success of the Great Tit was the highest in two dendroparks and the lowest in suburban forest zones.

Key words: Great Tit, Central Ukraine, breeding success.

Дослідження чисельності та успішності розмноження великої синиці (*Parus major*) проводилося у гніздові періоди 1993–1995 рр. в парках, скверах та приміських зелених насадженнях 8 міст Черкаської, Вінницької та Київської областей.

Великі синиці — типові мешканці парків, скверів та приміських зелених зон як у гніздовий, так і в негніздовий періоди. У 1994–1995 рр. чисельність цих птахів на гніздуванні в дендропарку “Софіївка” (м. Умань) становила 0,19 ос./га (всього 14 пар), у дендропарку “Олександрія” (м. Біла Церква) — 0,12, у Білогрудівському лісі (околиці м. Умань) — 0,14, у сквері ім. Черняхівського м. Умань — 1,33, у сквері в м. Тульчин — 0,50, у сквері в м. Переяслав-Хмельницький — 0,77. Як бачимо з наведених даних, чисельність великих синиць на гніздуванні у скверах як правило вища, ніж у парках чи приміських лісових зонах. При надмірному насиченні невеликих за площею деревних насаджень штучними гніздівлями можна спостерігати навіть поселення двох пар на одному дереві (Löhr, 1987). З цього приводу цілком справедливо відмічають В.Г. Бабенко та В.М. Константинов (1983), що в міських парках для птахів часто створюються набагато сприятливіші умови, ніж у лісових урочищах, і чисельність їх там може бути значно вищою. Так, за їх даними, у центральних парках Москви загальна чисельність гніздових птахів становить понад 600 пар/км², а в слабозмінених лісах Підмосков'я — лише 370 пар/км².

В районі наших досліджень перші повні кладки великої синиці з'являються, звичайно, 20–25.04. Період яйцекладки може розтягуватись до 2–3 тижнів. Другі кладки бувають найчастіше у першій половині червня. Гніздяться синиці у дуплах дерев, синичниках, щілинах різних споруд та інших закритих місцях.

При вивченні успішності розмноження бралися до уваги кладки обох циклів. Крім того, ми намагалися дотриматися пропорції між кількістю кладок у природних дуплах та синичниках (2:1). Всього проаналізовано 35 випадків гніздування. Результати досліджень наводяться в таблиці.

Найбільш високі показники успішності розмноження відмічені у дендропарках “Софіївка” та “Олександрія”. Із 104 яєць 15 кладок вивелось і вилетіло 74 пташенят, що становить 71,2 %. В процесі насиджування було розорено або залишено 3 кладки. Кладки з 4 та 5 яєць були повторними, вони виявлені 12 та 16.05.1995 р. Найбільш низькою є успішність розмноження у приміських лісових зонах. З 11 кладок 2 було не завершено, ще 3 — розорені.

Для порівняння можна навести дані подібних досліджень інших авторів. В лісах Камського Передуралля успішність розмноження великої синиці становила 63,4 % (Болотников и др., 1980), у байрачних лісах Сумського Посейм'я — 63,2 % (Грищенко, 1996). Вищу

Успішність розмноження великої синиці у різних біотопах
Breeding success of the Great Tit in different habitats

Біотоп Habitat	К-ть кладок n of clutches	К-ть яєць n of eggs	Сер. розмір повн. кладки Mean size of full clutch	Вилетіло пташенят Fledged young	Успішн. розмн., % Breeding success, %
Дендропарки Dendroparks	15	104	7,1	74	71,2
Міські сквери Town public gardens	9	64	7,6	44	68,8
Приміські ліси Suburban forests	11	84	8,1	43	51,2

успішність розмноження великої синиці в населених пунктах відмічає також М.Д. Матвеев (1996) для Поділля. За даними О.А. Яремченко (1991), у Житомирській області різниця між успішністю розмноження цього виду у приміських лісових масивах і віддалених лісах незначна, але причини загибелі яєць і пташенят істотно відрізняються. У приміському лісі більша частина відходу яєць припадає на розбавки і задохлики, частка ж залишених внаслідок турбування кладок незначна. У віддаленому ж лісовому масиві ембріональна смертність удвічі менша, зате значно зростає частка залишених і знищених хижаками кладок.

Наші спостереження показують, що вплив природних факторів на успішність розмноження великої синиці у приміських лісах і парках приблизно рівнозначний, але у передмісті ще, як правило, додаються негативні антропогенні чинники. Передусім це інтенсивність відвідування біотопів населенням і загальна культура поведінки відвідувачів. Найбільш агресивно по відношенню до живої природи поведуть себе люди, особливо молодь, у приміських лісових зонах. Крім того, саме тут найвища чисельність бродячих собак та котів, здатних безпосередньо впливати на стан орнітофауни. Як вказує О.Є. Луговой (1992), приміське зелене кільце, порівняно з іншими міськими зеленими насадженнями, в орнітологічному плані найбільш збіднене. Тут менше, ніж у міських парках, птахів-синантропів, і в той же час нижча чисельність видів, що уникають сусідства з населеними пунктами. За нашими спостереженнями, таку подвійну збідненість приміських зелених зон можна простежити не тільки на прикладі птахів, але і інших тварин і навіть рослин.

ЛІТЕРАТУРА

- Бабенко В.Г., Константинов В.М. (1983): Фауна и население птиц антропогенных ландшафтов Европейской части СССР. - Распростр. и систематика птиц. М.: МГУ. 160-185.
- Болотников А.М., Пантелеев М.Ф., Шураков А.И. (1980): Основные параметры размножения большой синицы в Камском Предуралье. - Мат-лы III всец. совещ. "Вид и его продуктивность в ареале". Вильнюс. 86-27.
- Грищенко В.Н. (1996): Материалы по срокам и успешности размножения некоторых видов птиц Сумского Посеймья. - Беркут. 5 (1): 56-60.
- Луговой А.Е. (1992): Значение пригородных государственных заповедников в сохранении редких и исчезающих представителей генофонда (на примере птиц). - Охрана и воспроизводство птиц пригородных лесов и зеленых насаждений. Львов. 45-48.
- Матвеев М.Д. (1996): Особливості розмноження великої синиці на Поділлі. - Мат-ли II конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 123-126.
- Яремченко О.А. (1991): Влияние антропогенных факторов на гнездовую биологию большой синицы. - Мат-лы 10-й Всес. орнитол. конфер. Минск: Наука і техніка. 2 (2): 314-315.
- Löhrl H. (1987): Territorialverhalten der Kohlmeise (*Parus major*), mehrere Brutten gleichzeitig an demselben Baum. - Vogelwelt. 108 (6): 221-223.

Україна (Ukraine), 258900, Черкаська обл.,
м. Умань, вул. Тищика, 19, кв. 51. Л.М. Містрюкова.

ГНІЗДУВАННЯ СПІВОЧОГО ДРОЗДА У м. ЧЕРНІВЦІ

І.В. Скільський, В.В. Бучко, Б.Й. Годованець, І.С. Школьний

Breeding of the Song Thrush in Chernivtsi city. - I.V. Skilsky, V.V. Buchko, B.I. Godovanets, I.S. Shkolny. - Avifauna of Ukraine. 1. 1998. - Data were collected in the city and for comparison in natural ecosystems of Chernivtsi region in 1993-1997. The species was found on breeding in central, south and east parts of the city. Nests were discovered in 15 species of trees and bushes and also in a ruined building. In natural ecosystems nests were built only in 6 species and on a heap of brushwood. Index of likeness is 31,3%. The significant differences in the height of nesting, nest measures, times of egg laying, clutch size between parameters from urbanized and natural ecosystems were not discovered. Building material of nests was similar too. By comparing of oomorphological parameters the significant difference was found in 3 cases (Table 3). Breeding conditions for the Song Thrush are some worse in the city, than in not urbanized landscapes. "Town" birds already far enough got accustomed to people, that they leave the nest unwillingly at appearance of the observer. The Song Thrush began to breed in the seliteb part of Chernivtsi from the middle of 1990th. Tendency to forming of wintering urbanized population so far is not discovered, but it is possible in the near future.

Key words: Song Thrush, Chernivtsi, breeding, nest, egg.